

*Individua vs. intenze*¹

Antonín Dolák

Chtěl bych pokračovat v naší diskuzi se Stanislavem Sousedíkem² o tom, zda existence je predikát prvního řádu, tedy zda ji lze predikovat i individuím. Diskuze probíhá na stránkách tohoto časopisu, zapojil se do ní (a víceméně hájil se mnou shodné stanovisko) také Pavel Materna.³

Sousedík cituje příklad Pavla Tichého:

(1) moje hodinky jsou vyrobeny ve Švýcarsku.

Tichý tvrdí, že daná věta nemluví o individuu, ale o intenzi. Argument Tichého je prostý a Sousedík jej také zmiňuje: věta nemůže mluvit o individuu,⁴ protože bychom ji nerozuměli, jelikož dané individuum neznáme.

Na to Sousedík odpovídá tak, že větě rozumíme, i když se v ní mluví o individuu. I ten, kdo nezná dané individuum, může podle Sousedíka větě rozumět. Na to lze odpovědět, že významu věty rozumíme jen tehdy, rozumíme-li významu jejích slov. Pokud je význam jednoho ze slov závislý na znalosti konkrétního individua, nerozumíme danému slovu, a tedy nerozumíme ani celé větě.

¹ Můj příspěvek podstatně zkvalitnil četné připomínky Jiřího Raclavského. Velmi mu tímto děkuji.

² Sousedík (2010).

³ Materna (2010).

⁴ Zde se individuem míní konkrétní hmotné těleso, i když bych individuem spolu s Jiřím Raclavským (Raclavský 2009) raději při analýze přirozeného jazyka, která má být naprosto přesná, mínil abstraktní, tedy mnohem přesněji identifikovatelnou entitu, naopak při ontologické analýze světa bych již platonikem nebyl a ontologická individua bych jednoduše chápal jako hmotná tělesa. Z hlediska logické sémantiky je potom zajímavý Raclavského přístup k přítomnosti individuí v myšlence-propozici (Raclavský 2007).

Proti tomu Sousedík namítá, že z přirozeného jazyka spontánně hned víme, že se zde mluví o individuu. Vůči tomu lze říci, že přirozený jazyk je vágní a nemůžeme tedy podle něj stanovovat, o čem dané věty hovoří. Dále ani z přirozeného jazyka tak spontánně neplyne, o čem věta je.

Pokud bychom se přesně drželi přirozeného jazyka a Sousedíkova mínění, potom by větě (1) rozuměl jenom zesnulý Pavel Tichý. Nikdo jiný totiž konkrétní hmotný objekt hodinek neznal, pomineme-li Tichého přítele.

Podobně, pokud by individuem (a nikoliv jen individuovou deskripcí) byl Hamlet, buď by ho dnes nikdo neznal a vlastně jediným, kdo ho kdy znal, byl Shakespeare sám. V případě, že by Hamlet byl „intencionálním jsoucnem“ každého ze čtenářů, byly by naopak milióny rozličných Hamletů. Netřeba snad podotýkat, že v tomto chaosu by nebyla možná literární věda ani žádné intersubjektivní pochopení uměleckého díla.

Sousedík se domnívá, že návrh TILky chápat danou větu tak, že hovoří o intenzi, je jen abstrahování, tedy „odhlédnutí“ od určitého kontextu, vyjmutí části obsahu daného výrazu. Díky abstrakci podle Sousedíka potom nemluvíme o Tichého hodinkách, dokonce už ani o nějakých hodinkách, ale o intenzi. Tato abstrakce však podle Sousedíka k ničemu užitečnému nevede. Na to můžeme odpovédět, že zde vůbec o abstrakci nejde, ale jde zde o jiný modus vyjadřování. Nemluvíme zde v supozici *de re*, nýbrž v supozici *de dicto*. To znamená, že výraz „moje hodinky“ ve větě označuje funkci, v tomto případě intenzi. Jednoduchým kritériem na rozlišení supozic je fakt, že v *de dicto* supozici nezávisí (v daném možném světě a v daném čase) pravdivostní hodnota dané věty na hodnotě této intenze (opět v daném možném světě a čase). To je v případě této věty splněno. Věta říká, že moje hodiny (ať už je jimi cokoliv) jsou vyrobeny ve Švýcarsku. „Moje hodinky“ jsou individuový úřad a individuum, které jej může exemplifikovat, musí mít nějaké vlastnosti (rekvizity tohoto úřadu), např. „být nástrojem na měření času“, aby jej exemplifikovat smělo.

Někdo by mohl namítat, že pravdivost věty zjistíme až tehdy, když zjistíme, zda konkrétní kousek hmoty, který byl Tichého hodinkami, byl zformován ve Švýcarsku. Jenomže k testování pravdivosti

věty je třeba nejprve znát její význam. Ten bychom neznali, dokud bychom neznali tento kousíček hmoty. Větě bychom tedy nerozuměli, ale rozumíme jí, tedy je tato možnost vyloučena.

Abychom význam věty zbavili kontextuálnosti, navrhuji ještě ne-problematickou substituci výrazu „moje hodinky“ výrazem „hodinky Pavla Tichého“.

Domnívám se, že pravdu má jednoznačně Tichý. Pokud by věta skutečně hovořila o individuu, tedy o konkrétním hmotném tělese, musel bych k porozumění jejího významu dané konkrétní hmotné těleso opravdu znát, musel bych mít přímé russelské poznání na základě smyslové obeznámenosti s ním, nestačilo by pouhé (opěr Russellem vymezené) poznání na základě popisu, tedy na základě znalosti individuové deskripce. Pokud si uvědomíme toto základní rozdělení poznání stanovené Russellem (a připomínané kladně i Tichým), musíme bezpodmínečně souhlasit s Tichým, a také s jeho pokračovatelem Maternou.

Sousedík dále ve své reakci přichází se svojí koncepcí neuznávající univerzum diskursu sestávající z množiny individuí stejného druhu. Mluví o druhu fiktivních individuích, kam spadají individua vymyšlená lidmi a existující jenom tehdy, myslíme-li na ně. Sousedíkovy nehomogenní univerzum je zčásti ovlivněné myšlením psychologismu, vůči němuž se logika už od Fregeho silně vymezuje, protože je poznamenáno lidskou subjektivitou, která je nesdělitelná a neumožňuje adekvátní vzájemné porozumění a komunikaci.

Sousedík se dále domnívá, že tentýž pojem (uvádí příklad pojmu „sova“) může být exemplifikován zároveň reálným i fiktivním individuem. Fiktivním zřejmě tehdy, uvážíme-li výše řečené, když na nějakou fiktivní sovu myslíme. Myslím si, že daná koncepce jistě není nemožná, je však zbytečně složitá a nepřehledná.

Další námitka se týká neintuitivnosti Sousedíkovy pozice. Pojem sovy obnáší podmínky, které individuum musí splnit, aby mohlo danou vlastnost „být sova“ exemplifikovat. Těmto podmínkám TIL říká rekvizity. Běžně mezi tyto podmínky patří vlastnosti (vlastně jakési *pod-vlastnosti* vlastnosti „být sovou“) „mít maso“, „mít kosti“ atd. Tyto podmínky nikdy nemůže fiktivní individuum splnit. Proto je velmi neintuitivní, tvrdíme-li, že i fiktivní individua by mohla exemplifikovat pojem sovy.

Koncepce fiktivních individuí dále produkuje kategoriální chyby, o kterých mluví v souvislosti s *body-mind* problémem Gilbert Ryle. Věta „Fiktivní sova je z masa a kostí“ je jistě jednou z nich. Vlastnost zde přisuzujeme entitě jiného typu-druhu, čímž vzniká nesmyslná věta bez pravdivostní hodnoty.

Pokud přijmeme elegantnější modelaci pojmů skrze TIL-ku, víme, že pojem sova určuje vlastnost individuí, které danou vlastnost exemplifikují. Pojem jakožto konstrukce intenze určuje intenzi determinující svoji extenzi, tedy množinu individuí, které exemplifikují vlastnost-intenzi „být sovou“.

Tato individua nejsou existenčně závislá na subjektivitě lidského myšlení, jak je tomu u Sousedíka. Jsou naopak přesně objektivisticky definovaná.

Dále bohužel došlo mezi mnou a profesorem Sousedíkem k chybě v komunikaci. Nesnažím se nikde postulovat fiktivní individua. Nedorozumění vzniklo díky mému neobratnému (nikoliv však nepravdivému) vyjádření v mé minulé reakci,⁵ kde jsem řekl, že svět bájí je možný svět, ve kterém jediná existující individua z jediného existujícího univerza diskursu, který tvoří základ našeho a vůbec každého možného světa mají nějakou vlastnost či zastávají určitý individuový úřad. Tím jsem však vůbec nepostuloval existenci fiktivních individuí, ale naopak jsem tvrdil, že existuje jen jedna *homogenní* množina individuí. Ale měl jsem se vyjádřit zřetelněji a říci, že ve světě bájí uvažujeme pouze o intenzích, které jistě mohou být individuem exemplifikovány, ale jelikož jde o bájný svět, nejsou. Ovšem to, co jsem řekl, mířilo proti Sousedíkově mínění, že individua mají v bájích jiný druh existence, který nazývá existencí intencionální. Proti tomu jsem řekl, že ve skutečnosti mají existenci stejného druhu, existenci zcela triviální, samozřejmou – tak triviální, že nemůžeme říci, že by to byla vlastnost, nějaký predikát prvního řádu, jak se domnívá Sousedík. Individua však nemají tuto existenci ve světě bájí, protože v něm nejsou přítomna. Dokonce je třeba říci, a toto jsem dostatečně ve své předchozí reakci nezdůraznil, že tato individua nejsou v bájích ani v jakémkoliv jiném možném světě, ale jedná se o abstraktní individua (explikovaná

⁵ Dolák (2010, 233).

často Jiřím Raclavským),⁶ která nejsou ani ve světě aktuálním, skutečným, ale můžeme je do reálného světa promítat, projikovat.

V bájích hovoříme jen o „prázdných“ intenzích – prázdných proto, že už z kontextu bájnosti tohoto bájného světa víme, že tyto intenze nejsou instanciovány individui.

Ontologická individua zde vůbec neuvažují, mé úvahy se pohybují v oblasti logické sémantiky sloužící primárně k elegantní modelaci významů vět přirozeného jazyka. Kdybych se však měl vyjádřit k tomuto ontologickému tématu, řekl bych, že abstraktní individua jsou modelem vzniklým abstrakcí a idealizací z naší empirické zkušenosti a individua reálně existují opravdu pouze v hmotném světě. To ostatně nevyklučuje ani Raclavského model: množinu jeho abstraktních individuí můžeme chápat jako instrument pro analýzu přirozeného jazyka na straně jedné a analýzu světa na straně druhé. Abstraktní individua však neexistují v nějaké nečasové říši, ale jde o modely pomáhající v poznání světa, vzniklé právě z abstrakce a idealizace poznatků získaných z naší smyslové zkušenosti.

Institut mezioborových studií Brno
Veveří 111
616 00 Brno
antonin.dolak@imsbrno.cz

Literatura

- DOLÁK, A. (2010): Univerzum je existenčně homogenní. *Organon F* 17, č. 2, 233 – 234.
- MATERNA, P. (2010): Existence jako predikáty řádů vyšších než 1. *Organon F* 17, č. 2, 235 – 238.
- RACLAVSKÝ, J. (2007): Individua v myšlenke-propozici. *Filozofia* 64, 7, 669 – 679.
- RACLAVSKÝ, J. (2009): Projikování a abstraktní vs. konkrétní individua. *Studia Neoaristotelica* 6, č. 1, 234 – 246.
- SOUSEDÍK, S. (2010): Kritická poznámka k sémantickým východiskům transparentní intenzionální logiky. *Organon F* 17, č. 3, 358 – 365.

⁶ Raclavský (2009).